Sosiaali- ja terveysministeriö hallituksen esityksestä 102/2022 vp

YEL 112 § 2 momentin sisältö

Sosiaali- ja terveysministeriö painottaa, että voimassa olevan yrittäjän eläkelain mukaan yrittäjän työtulon tulee vastata työpanosta. Työpanoksen arvo on kytketty voimassaolevassa laissa ammattilaiselle maksettavaan palkkana maksettavaan tasoon, minkä vuoksi kaiken voimassaolevan lain soveltamista koskevan ohjeistuksen ja oikeuskäytännön keskiössä on yrittäjän toimialan keskipalkka. Vastikään työeläkelaitosten käyttöön ottama Työtulosuosituksen laskentapalvelu perustuu samoin palkansaajien ansiotuloista saatavaan tilastolliseen tietoon.

Hallituksen esityksen tarkoituksena ei ole nostaa äkillisesti ja laaja-alaisesti YEL-työtuloja eikä maksutulokertymää. Tarkoitus on vaikuttaa niihin työtuloihin, jotka eivät vastaa yrittäjän työpanoksen arvoa voimassaolevan lain mukaan, mutta toisaalta asettaa rajat, joiden puitteissa työeläkelaitos voi toimia. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että yrittäjiä yhdenvertaisesti kohtelevan ja yhtenäisen soveltamiskäytännön varmistavan sekä yksiselitteisen mediaanipalkan käsitteen tuominen itse lakitekstiin on välttämätöntä. Samasta syystä on välttämätöntä, että ehdotetussa säännöksessä nostetaan myös esille yksilöllistä yrittäjätoimintaa koskevat toiminnan laatua ja laajuutta koskevat seikat, joita on tarkemmin kuvattu esimerkein hallituksen esityksen tekstissä. Nämä kriteerit yhdessä johtavat työtuloon, joka voi olla mediaanipalkkaa matalampi tai korkeampi, mutta jonka voidaan katsoa kohtuudella vastaavan lain edellyttämää ammattilaisen palkkatasoa. Näistä perusteista vallitsi yksimielisyys hallituksen esitystä valmistelleessa työryhmässä ja niiden kirjaamisen lakiin katsotaan toteuttavan hallitusohjelmaan tavoitetta löytää keino yrittäjän eläke- ja muun sosiaaliturvan parantamiseen. YEL 112 §:n 2 momenttiin esitetyt muutokset ovat koko esityksen keskeisin muutos. Jos ehdotukseen sisältyviä käsitteitä muutetaan, niin koko esitys vesittyy.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että tarvittaessa luonnosehdotuksen YEL 112 §:n 2 momentti voidaan muuttaa seuraavasti:

Työtuloa vahvistaessaan eläkelaitos pitää edellä tarkoitettuna palkkana ja korvauksena yksityisen sektorin kyseisen toimialan kokoaikaista työtä tekevien mediaanipalkkaa ja ottaa huomioon muut yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta, yrittäjän ammattitaitoa ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot. Työtulo vahvistetaan kokonaisarvion perusteella.

Tarkistamismenettelyn raja-arvot

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää kestämättömänä, että jätettäisiin puuttumatta työtuloihin, jotka ovat perusteettomasti alhaisemmalla tasolla kuin mitä voimassaoleva laki edellyttää. Puuttumatta jättäminen on omiaan heikentämään yhteisen ansiosidonnaisen eläkejärjestelmän uskottavuutta. Kysymyksessä on epäkohta, joka on vaikuttanut jo useita vuosia niin yksilö- kuin yhteiskunnan tasolla. Ajankohtaisessa tilanteessa kaikilla yrityksillä on odotettavissa kustannustason kohoamista ja ilman nyt ehdotettuja lain täsmennyksinä kärsijöinä ovat yritystoiminnan harjoittajat, jotka työllistävät ja joiden yritysten eläkemaksut ovat lainmukaisella tasolla. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö muistuttaa, että jo nykyisen lainsäädännön mukaan eläkelaitos voi myös oma-aloitteisesti tarkistaa yrittäjän työtulon. Tällöin korotukselle ei ole asetettu ylärajaa.

Jos ehdotettua voimaantuloa ja ensimmäistä työtulojen tarkistamisen aikataulua ei voida pitää hyväksyttävinä, on kyettävä toimeenpanon tueksi esittämään perustelut sille, miksi tarkistamismenettelyyn käytettävän siirtymäajan pidentäminen on tarpeen. Eläkelaitoksen on pystyttävä perustelemaan eri aikaan toimintansa aloittaneille yrittäjille se, miksi saman arvoisessa yrittäjätyössä samalla toimialalla noudatetaan vakuuttamisessa erilaisia sääntöjä usean vuoden ajan. YEL-työtulon vahvistamisessa on kysymys julkisen vallan käytöstä, joka ei toteutuisi yhdenvertaisena pitkän siirtymäjakson aikana. Edelleen seurauksena olisi kilpailuoikeudellinen ongelma, koska pakolliset maksut ovat suorassa vaikutussuhteessa yrittäjätoiminnan kannattavuuteen. Samoin YEL-työtulojen korjaantumiseen menevä aika on suorassa suhteessa yrittäjien sosiaaliturvan kohenemiseen. Mitä kauemmin työtulojen korjaaminen oikealle tasolle kestää, sitä kauemmin kestää myös yrittäjien turvan tason korjaantuminen.

Käytännössä muiden, kansalaisten yleiseen odotettavissa olevaan taloustilanteeseen liittyvien syiden vuoksi on nähtävissä myös perusteita, että ehdotettujen lakimuutosten vaikutuksia kohtuullistetaan ja jaksotetaan pidemmälle aikavälille. Tästä näkökulmasta sosiaali- ja terveysministeriö näkee mahdollisena, että voimaantulosäännöksen tarkistamismenettelyä muutetaan niin, että tarkistamisrajoituksia sovellettaisiin **kahteen ensimmäiseen lain voimaantulon jälkeen tehtävään tarkistukseen.** Nämä tarkistukset voisivat olla enintään 4000 euroa kerrallaan.

Tällä mekanismilla itsensä YEL 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa säädetyllä alarajalla (vuonna 2022 noin 8262 euroa) vakuuttaneen yrittäjän vuotuinen vakuutusmaksu nousisi vuoden 2022 tasossa 2955 euroon (12 262 e x 24,1 % vs. 8262 e x 24,1 % =1991e) eli 246,26 euroon kuukaudessa. Tämä tarkoittaa tämän hetkiseen vähimmäismaksutasoon nähden n. 80 euron suuruista korotusta kuukaudessa. Työtulon korottamisella näin ei olisi vaikutusta yrittäjän muuhun sosiaaliturvaan, mutta se alkaisi kuitenkin kerryttää korkeampaa työeläkettä.

Viimeistään kolme vuotta ensimmäisen tarkistuksen jälkeen tulevassa toisessa tarkistuksessa työtuloa voitaisiin jälleen korottaa korkeintaan 4000 eurolla, jos korotus on tarpeen yrittäjän työpanoksen arvon perusteeksi saatavan tiedon perusteella. Tässä vaiheessa olisi siis saavutettavissa sellainen vähimmäistyötuloon vaikuttava yhteensä 8000 euron suuruinen korotus, että sillä olisi myös muuta sosiaaliturvaa parantava vaikutus. Nykyarvoissa laskettuna tällaisen 16 262 euron työtulon perusteella vuotuinen vakuutusmaksu olisi 3919 euroa eli 326,6 euroa kuukaudessa, ja johtaisi sairausvakuutuksen päivärahan korottumiseen vähimmäistasoon nähden 23,5 % (30,71 euroa/pv vs. 37,94 euroa/pv).

Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annetun lain (ns. lepäämäänjättämislain) voimaantulo.

Laki on ollut voimassa määräaikaisena vuoden 2010 alusta, ja sen voimassaoloaikaa ehdotetaan jatkettavaksi vuoden 2024 loppuun HE 102/2022 vp osana. Määräaikaisena voimassa olevan lain tarkoitus on parantaa kannusteita työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työntekoon. Se mahdollistaa työkokeilun siten, että ansaintaraja voi ylittyä kaksi kuukautta peräkkäin ilman vaikutusta eläkkeen määrään ja maksamiseen. Lisäksi eläkkeen voi jättää lepäämään ilman eläkeoikeuden menettämistä, jos työansiot ylittävät ansaintarajan 3 kuukautta peräkkäin. Eläkkeen saa takaisin maksuun ansioiden jäädessä alle ansaintarajan.

Määräaikainen laki tarvitaan edelleen, koska ns. lineaarisen mallin valmistelu keskeytettiin kesäkuussa 2022. Voimassaoloajan jatkamista koskevan muutoksen on tultava voimaan ennen kuin lain voimassaolo päättyy 31.12.2022. Jos voimassaoloa ei jatketa, eläkettä ei voi enää jättää lepäämään vuoden 2023 alusta lukien ja ankarammat säännökset työansioiden ja työkyvyttömyyseläkkeen yhteensovittamisesta tulevat voimaan.

Kirsi Terhemaa

Neuvotteleva virkamies